

Kapitalizem in okoljska kriza*

Kapitalizma in vojne razen močne tehnološke vezi ne združuje niti ne ločuje nobena druga značilnost. Odkritje kovin (bakra, brona, železa in podobnih) za orodje je vodilo k njihovi uporabi za orožje. Kapitalizem je kot zgodovina tekmovanja tako zelo pospešil tempo razvoja orožja, da je težko verjeti, da se je železna doba začela pred okrog pet tisoč leti in da je bronasta doba pred njo trajala le nekaj stoletij – z velikanskim povečanjem števila vojn.

Danes je povezanost vojn s kapitalističnimi oblikami tekmovanja v enem samem stoletju proizvedla “vojaško-industrijski kompleks”, kot je to posrečeno poimenoval Dwight D. Eisenhower, predsednik ZDA v petdesetih letih. Vojna se je popolnoma spojila s kapitalističnimi tehnikami. Pravzaprav je povsem na mestu trditev, da sta se vojna in tehnologija popolnoma spojili. Sedanji konflikt v Iraku je ustvaril situacijo, v kateri vsak korak v izpopolnjevanju tehnik definira obdobje, v katerem se dogodi. Zatorej danes nimamo le železne dobe, ki se je pričela pred nekaj tisočletji, temveč atomsko dobo, ki se je pričela pred nekaj desetletji.

Drugi “futuristični” tehnološki napredki napovedujejo nastop solarne dobe in vodikove dobe – v pričakovanju novih vojn, v katerih se bodo uporabljala ta nova pogonska sredstva. Kapitalistična industrija je zasegla vse, kar je našla uporabnega, in to v obsegu, ki se ga še pred nekaj generacijami ni dalo predvideti – in s tem tudi vojne, za katere danes nihče več ne verjame, da bi se jih dalo preprečiti, dokler bodo obstajala kapitalistična družbena razmerja.

¹ Murray Bookchin je soustanovitelj in častni direktor Inštituta za socialno ekologijo (<http://www.social-ecology.org/>) ter profesor emeritus na Ramapo College v New Jerseyju. Je avtor številnih knjig in člankov, s katerimi je vplival na ekološko gibanje več kot trideset let. Med njegova novejša dela sodijo: *The Third Revolution*, *The Murray Bookchin Reader*, *Remaking Society*, *The Ecology of Freedom*, *Urbanization without Cities*, *The Philosophy of Social Ecology*, in *Re-enchanting Humanity*.

* Prispevek je bil napisan aprila 2004 kot odgovor na vprašanja, ki mu jih je zastavil Andrea Licata, predsednik Centra študij in raziskav za mir Univerze v Trstu (Centro Studi e Ricerche per la Pace dell'Università di Trieste). Bookchinov prispevek je nastal kot uvod v Chodorkoffova predavanja po Italiji in Sloveniji (op. p.).

Vendar pa je uporaba tako zelo raznovrstne zaloge sredstev nezdržljiva z ekonomijo, ki jo poganja tekmovanje, torej rast zaradi rasti. Kapitalizem se ne le nenehno samoobnavlja (kot je Karl Marx poudaril v Kapitalu), temveč se *samoobnavlja na vse bolj razširjeni osnovi*. In ne razširja le svoje zaloge sredstev, temveč z neverjetno hitrostjo vse bolj povečuje svojo raznovrstnost. Kar je danes komaj predstavljivo, bo v prihodnosti skoraj zagotovo postalo realnost, tako voljno in kreativno, da nobena sila ne bo mogla preprečiti najhujših grozot.

V družbi, ki temelji na rasti zaradi rasti in je ne ovirajo moralni zadržki, je mogoče popolnoma prenarediti celoten svet – na slabše. “Prva narava” (naravni svet, ki se je razvijal nedotaknjen od človeške roke), kot jo je poimenoval Cicero, in “druga narava” (oblika naravne evolucije, ki sta jo vodila človeška misel in delovanje) sta danes za kompleksne oblike življenja v bridkem protislovju. Naša “druga narava” grozi, da bo drastično poenostavila “prvo naravo”, iz katere smo izšli kot vrsta skupaj z drugimi kompleksnimi oblikami življenja. Povsem jasno je, da nobena oblika narave ne more obstajati brez druge. Eden od idiotizmov dandanašnjih primitivistov je ideja, da se moramo popolnoma vrniti v prvobitno preteklost, če se želimo izogniti samouničenju vrste – kot da ne bi ravno to vodilo k samouničenju. Ne moremo se več vrniti v votline, ne da bi končali v samouničenju.

Danes potrebujemo transcendenco ali Aufhebung “prve” in “druge narave” v spojitve najboljših elementov obeh ter napredovanje onkraj obeh v “svobodno naravo” (free nature), ki jo odlikujeta spontanost “prve narave” in racionalnost “druge narave”. Govorim o misleči naravi, ki lahko zaznava realnost okrog sebe ter razmišljujoče izbira alternative in improvizacije v ustvarjanju inteligentne evolucije življenja. Svobodna narava zavrača velike združbe mest, ki so izpodrinile zemljo, odplake, ki onesnažujejo velika področja oceanov, smrtonosne strupe, ki pustošijo zaloge človekove hrane, klimatske spremembe, ki ustvarjajo kožnega in pljučnega raka, in tako naprej.

Naj pojasnim, da se bo ta nova narava poskušala uglasiti z združevanjem najboljših in najracionalnejših značilnosti prve in druge narave. Združevala bo izrecno človeško, kot so stroji, z izrecno nečloveškim, kot je fotosinteza, v ekoantropo-sistem socialne ekologije. Bo obnavljajoča se in tudi kreativna, posegala bo v čas, ko je bilo človeštvo še na pragu biološkega in antropološkega. Bo kultura, ki bo zavestno ustvarjana in hkrati spontano oblikovana. Prav tako bo to kultura, ki bo združevala svobodno igro prve narave s premišljenim načrtovanjem druge narave, ki bo dovzetna za potrebe instinkta in razuma, ki bo združevala duha z razmišljanjem, pripoznanje potreb z vednostjo odprtega univerzuma neznanega in protislovnega.

Komaj razločno znanje o zelo oddaljenem svetu bo prepletla z bogatimi vpo-

gledi v svet, ki šele nastaja. Kot filozofija bo združevala znanje o preteklem z znanjem o nastajajočem. Človeštvo je vedno stalo na tem pragu, ki dela našo vrsto tako posebno in kreativno. Termin *ekologija* je pravzaprav naturalističen nadomestek termina dialektika – kontinuum, v katerem je tisto, kar je bilo, kar je in kar bo, utripajoče navzoče v resnični realnosti, ki je vedno kontinuum. Prav tako kot je beseda *socialna* v *socialni* ekologiji nadomestek za socializem, tako je beseda *ekologija* nadomestek za *dialektiko* in *nenehen razvoj*.

Opomba: Knjige, v katerih so ti pogledi najboljše predstavljeni, so moja dela The Ecology of Freedom, From Urbanization to Cities in The Philosophy of Social Ecology. Ne poznam drugih del (razen knjig Janet Biehl), ki bi poglede socialne ekologije predstavljala kot uporaben in dojemljiv korpus idej. Šola, ki najboljše razvija ideje, ki jih zagovarjam v tem prispevku, je Inštitut za socialno ekologijo v Plainfieldu v Vermontu. Nekaj posameznih predavateljev v Evropi in ZDA ponuja odlična predavanja na to temo, vendar ne morem jamčiti za njihovo zavezanost socialni ekologiji. Termin socialna ekologija je bil velikokrat uporabljen brez kakršnekoli povezave s pomenom, ki sem jim ga dal. Znanih mi je veliko primerov rabe termina "socialna ekologija" pri nemških Socialnih demokratih, s katerimi nimam nikakršne povezave.

Prevedla Nina Fabjančič